

ديوان

مجلة علمي - تحقيقي بين المللي ديوان

ديوان نړيوال علمي - څيړنيزه ژورنال

مجلة ديوان الدولية للبحوث العلمية

DİWAN Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi
DİWAN International Scientific and Research Journal

ISSN: 2706-6428 E-ISSN: 2707-7462

جلد: ۰۵ شماره: ۰۱ سال: ۱۴۰۲

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2024

فلسفه ازدواج پیامبر اسلام ﷺ با زنان متعدد

فلسفه تعدد زوجات الرسول ﷺ

Peygamber Efendimizin (s.a.s.) Birden Çok Kadınla Evliliğinin Felsefesi

Philosophy, marriage, the Prophet (PBUH), wife, polygamy

Doi: <http://dx.doi.org/10.48117/Diwan.2024.36>

پوهاند داد محمد نذیر*

Makale Bilgisi / Article Information

Makalenin Türü/Article Type: Araştırma makalesi/Resarch Article

Geliş Tarihi / Received Date: 06.06.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 13.12.2023

معلومات مقاله / بيانات المقال

نوع مقاله / نوع المقالة: تحقيقي / البحثي

تاریخ دریافت مقاله / تاریخ استلام المقال:

تاریخ پذیرش مقاله / تاریخ قبول المقال:

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal

tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by Turnitin. No

plagiarism detected.

این مقاله توسط نرم افزار تورنیتین (Turnitin) بررسی شده

(plagiarism) یا سرقت ادبی تثبیت نگردیده.

قد خضع المقال لبرنامج فحص الانتحال (Turnitin) و لم

يثبت أنه من السرقات الأدبية.

نحوه ارجاع دهی از این مقاله در پاورقی

پوهاند داد محمد نذیر، "فلسفه ازدواج پیامبر اسلام ﷺ با زنان متعدد"، مجله ديوان ۵/۱ (جدي ۱۴۰۲)، ۳۱-۵۲.

Atıf

Dad Mohammad Nazeer, "Peygamber Efendimizin (s.a.s.) Birden Çok Kadınla Evliliğinin Felsefesi", *Diwan Dergisi* 5/1 (Ocak 2024), 31-52.

* استاد پوهنځی شرعیات پوهنتون کابل

ORCID ID: 0009-0006-9151-4104

چکیده:

کلمات کلیدی:

فلسفه، ازدواج، رسول
الله ﷺ، زنان، پیش از
هجرت و بعد از هجرت

رسول الله ﷺ به لحاظ ازدواج سه مرحله را سپری کرده است: مرحله اول از ابتدای زندگی پیامبر ﷺ شروع می شود والی ۲۵ سالگی ادامه می یابد. مرحله دوم از ۲۵ سالگی آغاز گردیده الی ۴۸ ساله گی ادامه می یابد. مرحله سوم بعد از ۵۳ سالگی است که در این مرحله آنحضرت ﷺ به مدینه هجرت می کند و الله متعال بر او جهاد و تعدد زوجات را فرض می گرداند که این هر دو در خدمت یک هدف قرار داشتند. نکاح رسول الله ﷺ با دختران و بیوه های سران قبایل، هدف مذکور را بر آورده ساخت. زمانی که جنگ خاتمه می یابد یا در شرف پایان یافتن قرار می گیرد، الله متعال پیامبر ﷺ را از ازدواج جدید منع می کند. پس مرحله تعدد زوجات همان مرحله جهاد بود. تعدد زوجات با جهاد شروع می شود تا عمل سیاسی همگام با عمل نظامی باشد و بعد از پیروزی در صحنه نظامی، ازدواج جدید ممنوع می شود. بنابر این، در این مقاله سعی شده تا به این پرسش جواب داده شود که فلسفه ازدواج پیامبر اسلام ﷺ با زنان متعدد چه بوده است؟ فرضیه بنده به این پرسش این است که ازدواج آنحضرت ﷺ با زنان متعدد فلسفه هایی دارد. هدف علمی این تحقیق پاسخگویی به سوال اصلی است. البته این تحقیق تحلیلی-تفسیری بوده و با استفاده از مطالعه کتابخانه ای، تدوین و ایجاد گردیده است. یافته های این تحقیق نشان می دهد که ازدواج رسول الله ﷺ با زنان متعدد دارای حکمت های گوناگونی بوده است

الملخص:

الكلمات المفتاحية:

الفلسفة، الزواج، النبي
ﷺ، النساء، قبل
الهجرة، بعد الهجرة

عاش رسول الله ﷺ من حيث الزواج بثلاث مراحل: المرحلة الأولى تبدأ من ميلاد النبي ﷺ حتى يبلغ من العمر ۲۵ سنة، والمرحلة الثانية تبدأ من ۲۵ حتى ۴۸ سنة من عمره المبارك، وأما المرحلة الثالثة هي بعد ۵۳ من عمره صلى الله عليه وسلم، وفيها هاجر النبي ﷺ إلى المدينة، وفرض الله تعالى عليه الجهاد و اباح له تعدد الزوجات، وكلا الأمرين لتحقيق غرض واحد، حيث حقق زواجه ﷺ بينات زعماء القبائل وأراملهم الغرض المذكور. وعندما تنتهي الغزوات أو على وشك الانتهاء، ينهى الله تعالى النبي ﷺ من الزواج بعدهن. إباحة تعدد الزوجات له ﷺ في مرحلة الجهاد فحسب. فبدأ تعدد زواجه ﷺ مع افتراض الجهاد لتزامن العمل السياسي ومع العمل العسكري، ويتحقق النصر في الساحة العسكرية لا يحل له الزواج الجديد، وقد حاول الباحث في هذا المقال الإجابة على المقترح: ما فلسفة تعدد زواج النبي صلى الله عليه وسلم؟ ويرى الباحث أن تعدد زواج النبي ﷺ له حكم ومصالح. اما الهدف المحوري لهذا البحث الإجابة على ما أشيع من النقول في شأن الرسول ﷺ. ومنهج يرتكز على التحليل والتفسير تحليلي-تفسيري، حيث اعتمد الباحث عرض كافة المعلومات على المكتبة. واتضح من نتائج البحث أن لتعدد زواج النبي صلى الله عليه وسلم حكماً عديدة

Özet:

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) evlilik açısından üç aşamayı geride bırakmıştır: İlk aşama, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) hayatının başlangıcından Cenab-ı Hakk'ın, Peygamber Efendimizin 25 yaşına kadar devam eder. İkinci aşama ise 25 yaşından itibaren başlayıp 48 yaşına kadar devam etmiştir. Üçüncü aşama, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) Medine'ye hicret ettiği ve Allah'ın ona cihadı emredip çoğuşliliğe izin verdiği 53 yaş sonrasıdır ki her ikisi de aynı amaca hizmet etmektedir. Resûlullah'ın (s.a.s.) kabile liderlerinin kızları ve dul eşleriyle evlenmesi söz konusu amaca ulaştırmıştır. Savaş sona erdiğinde veya bitmek üzereyken Yüce Allah, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) yeniden evlenmesini yasaklar. Yani çok eşlilik aşaması cihad aşamasıydı. Çok eşlilik, siyasi eylemin askeri eylemle aynı anda olması için Cihad ile başlar ve askeri alanda kazanılan zaferden sonra yeni evlilikler yasaklanır. Dolayısıyla bu makalede, "İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s.) neden çok eşlilik yaptı?" sorusuna cevap aranacaktır. Bu soruyla ilgili düşüncem, Peygamber Efendimiz (sav)'in birden fazla kadınla evlenmesinin farklı hikmet ve felsefesinin olduğudur. Bu araştırmanın bilimsel amacı asıl soruyu cevaplamaktır. Elbette bu araştırma analitik-yorumlayıcı nitelikte olup, bir kütüphane çalışması yöntemi kullanılarak derlenip oluşturulmuştur. Bu araştırmanın bulguları, Resulullah'ın (s.a.s.) birden fazla kadınla evlenmesinin çeşitli hikmetleri olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler:

Felsefe, Evlilik, Resûlullah, Kadınlar, Hicret öncesi ve Hicret sonrası.

Abstract:

The Prophet (PBUH) experienced three distinct phases in his marital journey. The initial phase spanned from birth until the age of 25, during which Allah (SWT) safeguarded him from committing any sins. The second phase commenced at the age of 25 and continued until the age of 48, during which the Prophet (PBUH) was married solely to Khadijah bint-e-Khuvild. The third stage of the Prophet's marital life commenced after the age of 53, following his migration to Medina. During this period, Allah (SWT) imposed upon him the duties of holy Jihad and polygamy, both serving a common objective. The Prophet fulfilled this objective by marrying young girls and widows who were the daughters and widows of tribal chiefs, particularly in relation to the "Ghazwat" (battles). Once the war is over or near its conclusion, Allah prohibits the Prophet from entering into new marriages. Alongside the duty of holy Jihad, polygamy is initiated to align political endeavors with military actions. However, after achieving victory, marrying additional wives is forbidden. Hence, this article aims to address the question of the underlying philosophy behind the Prophet's (PBUH) practice of polygamy. The respondent posits a hypothesis that the polygamous practices of the Prophet (PBUH) are rooted in specific philosophies. The main objective of this research, from a scientific and academic standpoint, is to provide an answer to this central question. The research methodology employed is analytical and interpretive in nature, relying on a comprehensive review of literature including hadith books, Islamic history, and writings by contemporary scholars. The results of this study suggest that the polygamous practices of the Prophet (PBUH) are driven by multiple underlying philosophies.

Keywords:

Philosophy, Marriage, the Prophet (PBUH), wife, polygamy.

مقدمه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسوله محمد وعلى آله واصحابه اجمعين ومن دعا بدعوته الى يوم الدين وبعد: رسول الله ﷺ فرستاده الله متعال است تا بشریت را از ورطه هلاکت وگمراهی بیرون نموده و به ساحل نجات و هدایت برساند و سنت های قولی، فعلی و تقریری آنحضرت ﷺ مشروط براینکه قطعی الثبوت باشند براساس گواهی قرآن کریم، وحی الهی هستند. بنابراین، همانگونه که انزال وحی الهی بر رسول الله ﷺ دارای فلسفه های متعدد است، ازدواج پیامبر ﷺ با زنان متعدد که بر مبنای وحی الله متعال صورت گرفته است نیز دارای یک رشته حکمت ها می باشد. بناء، موضوع مورد بحث بنده در این مقاله علمی - تحقیقی بیان حکمت های گوناگون ازدواج آنحضرت ﷺ با زنان متعدد است. بدون تردید مسأله همسران رسول الله ﷺ و ازدواج آنحضرت ﷺ با آنان برای مسلمانان از اهمیت ویژه ای برخوردار است. زیرا همسران پیامبر ﷺ علاوه بر اینکه صحابیات و از نظر قرآن کریم امهات المؤمنین اند دارای یک رشته ویژگی های منحصر به فرد خویش نیز هستند که می توانند در این زمینه اسوه حسنه و سرمشق خوبی برای امت اسلامی به خصوص زنان مسلمان باشند. هدف بنده در این تحقیق بیان این موضوع است که رسول الله ﷺ از خصوصیت ویژه ای نسبت به امت خویش، در مسأله مربوط به نکاح بر خور دار بود و برای آنحضرت ﷺ جایز بود که بیش از چهار زن را نیز به نکاح خویش درآورد. البته ازدواج رسول الله ﷺ با زنان متعدد از روی هوس نسبت به آنان نبود که فقط با ازدواج های متوالی مهار می گردد، بلکه اهداف دیگری مورد نظر بوده است که بعدا آنها را بیان خواهیم کرد.

طرح مسأله

خاور شناسان غربی و همچنان برخی از مسلمانان به اصطلاح روشن فکر که تحت تأثیر افکار زهراگین آنها قرار دارند، ازدواج پیامبر ﷺ با زنان متعدد را بدون تعمق و ژرف نگری پیرامون اهداف و فلسفه های آن، مورد نقد قرار داده و شخصیت آنحضرت ﷺ را به شهوانی و هوس رانی بودن همواره متهم می کنند تا بدینوسیله مسلمانانی را که راجع به دین اسلام مطالعه و درک عقیق ندارند نسبت به پیامبر ﷺ و اسلام دچار تردد و دودلی سازند. بنابر این، خواستم در این مقاله این موضوع را بیان نمایم که رسول الله ﷺ از خصوصیت ویژه ای نسبت به امت خویش، در مسأله مربوط به نکاح برخوردار بود و برای آنحضرت ﷺ جایز بود که بیش از چهار زن را نیز به نکاح خویش درآورد. البته ازدواج رسول الله ﷺ با زنان متعدد از روی هوس و شیفتگی نسبت به آنان نبود که فقط با تعدد همسران و ازدواج های متوالی مهار می گردد؛ بلکه فلسفه ها و اهداف دیگری مورد نظر بوده است که بعدا آنها را بیان خواهیم کرد.

سوالات این تحقیق

* سوال اصلی: فلسفه ازدواج پیامبر اسلام ﷺ با خانمان متعدد چه بوده است؟

* سوالات فرعی: سوالات فرعی این تحقیق عبارتند از:

- آیا رسول الله ﷺ با زنان زیادی ازدواج نموده است؟ تعداد زوجات مطهرات به چند زن می رسید؟ نام هایی ایشان چه بوده و به کدام قبایلی منسوب بوده اند؟ آیا آنان در هنگام ازدواج دختران جوان باکره یا زنان بیوه مسن بوده اند؟
- آیا ازدواج رسول الله ﷺ با زنان زیاد فلسفه هایی داشته است؟ اگر داشته است، آن فلسفه ها چه بوده است؟

فرضیه های این تحقیق

* فرضیه اصلی: رسول الله ﷺ با زنان متعدد نکاح نموده و این ازدواج فلسفه هایی داشته است.

* فرضیه های فرعی: فرضیه های فرعی این تحقیق عبارتند از:

- پیامبر اسلام ﷺ با خانمان متعددی ازدواج کرده است.
- نکاح رسول الله ﷺ با خانمان متعدد دارای فلسفه هایی بوده است.

هدف این تحقیق

راجع به هدف علمی و آکادمیک این تحقیق می توان گفت که جوابگویی به سوال اصلی است و آن اینکه فلسفه ازدواج پیامبر اسلام ﷺ با خانمان متعدد چه بوده است؟. هرگاه نویسنده به سوال مذکور جواب مناسب و درخور ارائه دهد، در واقع معضله و مشکل را حل نموده و به هدف اصلی خود نایل گردیده است.

اهمیت این تحقیق

اهمیت تحقیق پیرامون موضوعی از موضوعات بستگی به اهمیت خود همان موضوع دارد و بدون شک موضوع همسران رسول الله ﷺ و ازدواج آنحضرت ﷺ با آنان برای مسلمانان از اهمیت ویژه ای برخوردار است. زیرا همسران پیامبر ﷺ علاوه بر اینکه صحابیات و از نظر قرآن کریم امهات المؤمنین هستند دارای ویژگی های منحصر به فرد خویش نیز می باشند. همچنان ازدواج آنحضرت ﷺ با زوجات مطهرات دارای اهداف والای اقتصادی، تعلیمی، اجتماعی، تشریحی، سیاسی و انسانی بوده است که می تواند اسوه حسنه و سرمشق خوبی برای امت اسلامی باشد و مسلمانان در هنگام ازدواج خویش اهداف متذکره را در نظر بگیرند.

پیشینه تاریخی این تحقیق

در ارتباط به اینکه ازدواج رسول ﷺ با خانمان متعدد، فلسفه هایی داشته است، کتاب هایی از قبیل کتب سیرت، مثل الریحق المختوم، تألیف صفی الرحمن المبارکفوری، خاتم النبیین ﷺ، تألیف محمد ابو زهره و مقاله هایی مانند تعدد زوجات الرسول ﷺ، تألیف ملک غلام مرتضی منتشره مجله الجامعة الاسلامیة بالمدينة المنورة و تعدد الزوجات، تألیف محمد بدر منتشره مجله مرکز الدراسات البردیة والنقوش بجامعة عین شمس، نوشته شده است که همه یا اکثریت آنها به

زبان های دیگر به خصوص زبان عربی به رشته تحریر در آمده و به دست نشر سپرده شده اند. اما در این مقاله این موضوع به زبان فارسی - دری به بحث گرفته شده است.

روش این تحقیق

بدون شک روشی که در این تحقیق به کار رفته، تحلیلی- تفسیری است. یعنی این پژوهش با استفاده از تحقیقات کتابخانه ای، یعنی رجوع به کتاب های حدیث، کتاب های تاریخ اسلام، کتاب های سیرت، کتاب ها و مقالات علمای معاصر تحریر و ایجاد گردیده است.

سازماندهی این تحقیق

این اثر دارای چکیده، مقدمه، طرح مسأله، سوالات، فرضیه ها، هدف، اهمیت، پیشینه تاریخی، روش و یافته های تحقیق، مناقشه و نتیجه گیری است. مقدمه شامل خطبه، معرفی موضوع و اهمیت آن است. تحت عنوان یافته های تحقیق، فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با زنان متعدد به بحث گرفته شده است.

یافته های این تحقیق

با مراجعت به کتب حدیث، کتب سیرت نبوی و کتب تاریخ معلوم می شود که پیامبر اسلام ﷺ ۱۴ همسر گرفته است که دو تن آنان، یعنی فاطمة دختر ضحاک بن سفیان کلایبی و اسماء دختر نعمان جونی را به عقد نکاح خود درآورد، ولی با آنها زفاف ننمود و از آنها جدا شد و يك تن از ایشان، یعنی عالیة بنت ظبیان بن عمرو رضی الله عنها را پس از نکاح و سپری کردن مدتی با او طلاق کرد و دو تن از آنها که خدیجة دختر خویلد و زینب دختر خزیمه هلالی رضی الله عنهما بودند در هنگام زندگی رسول الله ﷺ درگذشتند و زمانی که آنحضرت ﷺ رحلت نمودند ۹ همسر داشتند که در باره آنان هیچ اختلافی نیست و آنان سودة دختر زمعة، عایشة دختر ابو بکر صدیق، حفصة دختر عمر بن الخطاب، ام سلمة هند دختر سهیل معروف به ابی امیة، زینب دختر جحش، جویریة دختر حارث از بنی مصطلق، ام حبیبة رملة دختر ابو سفیان بن حرب، صفیة دختر حیی بن اخطب از قبیله بنی قریظة و میمونه دختر حارث هلالی رضی الله عنهن بوده اند. از کنیزان رسول الله ﷺ نیز مشهور است که آنحضرت ﷺ با دو تایی آنها نزدیک و هم بستر شده است: یکی ماریة قبطیه رضی الله عنها است که او را مقوقس (جریج بن مینا) به ایشان به عنوان هدیه اعطاء کرده بود و از همین کنیز ابراهیم فرزند رسول الله ﷺ متولد شد و در کوچکی در زمان حیات رسول الله ﷺ در ۲۸ یا ۲۹ شوال سال دهم هجری وفات کرد.^۱ کنیز دیگری که رسول الله ﷺ با او همبستری کرده است، ریحانة رضی الله عنها دختر زید نضریة یا قرظیة است که در میان اسیران بنی قریظة بود و او را رسول الله ﷺ در سهم خویش قرار داد. نیز روایتی وجود دارد که او از همسران رسول الله ﷺ بوده است که پس از اسارت او را آزاد کرد و با او نکاح نمود، و این قول اختیار واقدی

^۱ صفی الرحمن المبارکفوری، الریحان المختوم (بیروت: دار الهلال، بی تا)، ۴۳۵-۴۳۶.

است. اما ابن قیم الجوزیه، قول نخست را برگزیده است. اضافه بر این، ابو عبیده نام دو کنیز دیگری را نیز ذکر کرده است: یکی جمیلة که در بین برخی از دسته های اسیران بوده است و دیگری کنیزی است که زینب دختر جحش به ایشان اهداء کرده بود.^۲ بدون شک هرکس به دقت، زندگی رسول الله ﷺ را مورد بررسی قرار دهد، به خوبی در می یابد که نکاح رسول الله ﷺ با این کمیتی از زنان، آن هم در سنین اخیر عمر خود و در حالی که حدود ۳۰ سالی از بهترین مرحله زندگی و نشاط جوانی خود را با دو خانم نسبتاً سالمند و کهنه سال - خدیجة و سودة - سپری نمود بود، از روی شهوت و دلباختگی نسبت به جنس مخالف نبوده، بلکه فلسفه ها و اهداف دیگری داشته است.^۳ اینک برخی از آنها را قرار ذیل یاد آور می شویم:

۱- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با خدیجة رضی الله عنها: خدیجة دختر خویلد بن اسد بن عبدالعزی بن قصی از اشراف قریش و نخستین زوجه مطهرة رسول الله ﷺ بود. پیامبر ﷺ تا هنگام وفات ایشان همسر دیگری اختیار نکرد.^۴ همه فرزندان پیامبر ﷺ به جز ابراهیم از او اند. رسول الله ﷺ با خدیجة رضی الله عنها بدان جهت ازدواج کرد که او زن ثروتمندی بود و ثروت او از جمله وسایل ظاهری بود که موجب پیشرفت کار نبوت شده. عایشة رضی الله عنها روایت می کند که پیامبر ﷺ همواره خدیجة را توصیف و تمجید می نمود که روزی از روزها غیرتم به جوش آمد و حسادت ورزیده گفتم: خدیجة بیش از پیرزنی نبوده است، خداوند عالمیان، مرا ترا بهتر از آن عنایت کرده. پیامبر ﷺ دلتنگ شد و فرمود: " مَا أَبْدَلَنِي اللَّهُ بِهَا خَيْرًا مِنْهَا، صَدَّقْتَنِي إِذْ كَذَّبَنِي النَّاسُ، وَوَأَسْتَنِي بِمَالِهَا إِذْ حَرَمَنِي النَّاسُ، وَرَزَقَنِي اللَّهُ مِنْهَا الْوَلَدَ إِذْ لَمْ يَرْزُقْنِي مِنْ غَيْرِهَا. " ترجمه: نه، الله به زن بهتر از خدیجة تاکنون مرا نایل نکرده است. در هنگامی که همه مردم کافر بودند، او مرا تصدیق نمود. در زمانی که هیچ کس به کمک و همکاری من نمی پرداخت، او با ثروت و مال خود از من حمایت و پشتیبانی کرد و خداوند از شکم او چندین فرزند به من عطاء کرد درحالی که از غیر او به من عطاء نکرد. عایشة گفت: چون این کلمات را از پیامبر ﷺ استماع کردم بر خود مقرر نمودم که بعد از این به خدیجة بد نگویم.^۵ دیگر اینکه رسول الله ﷺ در هنگام نکاح با خدیجة رضی الله عنها ۲۵ سال داشت و درحالی که خدیجة زن ۴۰ ساله

^۲ شمس الدین محمد بن ابی بکر بن یوسف بن سعد ابن قیم الجوزیه، زاد المعاد فی هدی خیر العباد (الکویت: مکتبة المنار الإسلامية، ۱۴۱۵/۱۹۹۴)، ۱/ ۱۱۳-۱۱۴.

^۳ المبارکفوری، الریح المختوم، ۴۳۶.

^۴ ابو محمد عبد الملك بن هشام بن ایوب المعافری، السیرة النبویة لابن هشام، تحقیق. مصطفی السقا، ابراهیم الأیاری و عبد الحفیظ الشلیبی (مصر: شركة مکتبة و مطبعة مصطفی البابی الحلبي وأولاده بمصر، ۱۳۷۵هـ / ۱۹۵۵ م)، ۲/ ۶۴۳.

^۵ ابوالقاسم سلیمان بن احمد بن ایوب بن مطیر الطبرانی، المعجم الکبیر، تحقیق. حمد بن عبدالمجید السلفی (القاهرة: مکتبة ابن تیمیة، ۱۴۱۵ / ۱۹۹۴)، ۱۳/ ۲۳.

^۶ محمد بن یوسف الصالحی الشامی، سبل الهدی والرشاد فی سیرة خیر العباد، و ذکر فضائله وأعلام نبوته وأفعاله وأحواله فی المبدأ والمعاد، تحقیق وتعلیق. الشیخ عادل أحمد عبد الموجود والشیخ علی محمد معوض (بیروت: دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۴/۱۹۹۳)، ۱۱/ ۱۵۸.

بود و آنحضرت ﷺ با این کار برای امت خود این مطلب را بیان نمود که تفاوت سنی در بین مرد و زن مسلمان در اسلام مانع ازدواج شده نمی تواند، بلکه اگر مرد جوان با زن مُسنّه یا برعکس مرد مُسن با زن جوان ازدواج می کند از نظر اسلام جایز است و هیچ گونه مانع شرعی در این زمینه وجود ندارد. خدیجه رضی الله عنها مدت بیش از ۲۷ سال دوره زندگی اش را با پیامبر ﷺ سپری نمود و بعد از آن ۳ سال قبل از هجرت در سن شصت و پنج سالگی در مک معظمه به دار البقاء شتافت. بنابر این، تاریخ مزاجت او با رسول الله ﷺ ۲۷ سال و چند ماه قبل از هجرت اتفاق افتاده است.

۲- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با سوده رضی الله عنها: سوده دختر زمعه بن قیس بن عبد شمس از لؤی از قبیله قریش و دومین زوجه مطهره رسول الله ﷺ است. آنحضرت ﷺ پس از وفات خدیجه رضی الله عنها با سوده رضی الله عنها که تقریباً هم سن خدیجه، یعنی تقریباً ۵۵ ساله بود و از زیبایی چندانی هم برخوردار نبود، ازدواج کرد سپس با او به مدینه هجرت کرد.^۷ او قبلاً همراه با شوهرش اسلام آورده و به منظور فرار از آزار مشرکان به حبشه هجرت کرده بود و بعد از بازگشت به مکه همسرش وفات یافت در حالی که هنوز خانواده اش مشرک بودند، اگر آن زن به نزد آنان بر می گشت او را مورد ستم و آزار قرار می دادند و از دین باز می داشتند و همین باعث شد تا رسول الله ﷺ به خاطر حمایت از سوده در مقابل آزارها و در مقابل ممانعت از دین با او ازدواج کند.^۸ او در سنوات اخیر همسری اش، نوبت خود را به عایشه رضی الله عنها بخشید.^۹ سوده رضی الله عنها بعد از رحلت رسول الله ﷺ در قید حیات بود و ۱۳ سال با آنحضرت ﷺ بود و در اواخر زمان خلیفه دوم در سال ۵۴ قبل از هجرت در مدینه وفات کرد.^{۱۰}

۳- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با عایشه رضی الله عنها: عایشه دختر ابو بکر صدیق رضی الله عنه و سومین زوجه مطهره رسول الله ﷺ بود. رسول الله ﷺ يك سال پس از ازدواج با سوده رضی الله عنها و دو سال و پنج ماه پیش از هجرت با او ازدواج نمود. ازدواج رسول الله ﷺ با عایشه رضی الله عنها به خاطر آن بود که در آن روزگار نیاز به زنی پیدا می شد که احکام دینی مربوط به زنان را از رسول الله ﷺ بیاموزد و سپس آن را به آنان ابلاغ نموده بیاموزاند؛ زیرا پیامبر ﷺ بسیار با حیاء بود و حیای آنحضرت ﷺ مانع آن می شد که با زنان به صورت مستقیم صحبت نموده و به سوال های آنها پاسخ بدهد. اینجا است که پیامبر ﷺ با عایشه رضی الله عنها نکاح می کند؛ زیرا او از همه زنان امت فقیه تر و از همه زنان به طور مطلق داناتر بود.^{۱۱} یعنی فقیه ترین زنان مسلمان و عالم ترین آنها به دین و شعر بوده بزرگان

^۷ محمد بن أحمد بن مصطفى بن أحمد ابو زهرة، خاتم النبیین ﷺ (القاهرة: دار الفكر العربي، ۱۴۲۵)، ۳/۱۰۹۷.

^۸ ابو زهرة، خاتم النبیین ﷺ، ۳/۱۰۹۷.

^۹ المبارکفوري، الرحيق المختوم، ۱۰۵.

^{۱۰} أبو الفضل أحمد بن علي بن محمد بن أحمد بن حجر العسقلاني، الإجابة في تمييز الصحابة، تحقيق. عادل أحمد عبد الموجود وعلي محمد معوض (بيروت: دار الكتب العلمية، ۱۴۱۵)، ۸/۱۹۷.

^{۱۱} المبارکفوري، الرحيق المختوم، ص ۴۳۴.

صحابه از او در مورد احکام دین می پرسیدند و او به سوالات ایشان پاسخ می داد و با هیچ حادثه ای رو برو نمی شد مگر اینکه در مورد آن شعر می گفت. او احادیث بسیاری را از پیامبر ﷺ روایت نموده است. علمای عامه و اهل سنت بدان روایات تمسک می کنند. گفته شده است که در حدود (۲۲۱۰) حدیث را از پیامبر ﷺ روایت نموده است. هرگاه مسروق^{۱۲} از او روایت می نمود می گفت: صدیقه دختر صدیق برایم روایت کرد. دیگر اینکه روی آوردن رسول الله ﷺ به پیوند خویشاوندی با ابو بکر صدیق و عمر بن الخطاب رضی الله عنهما از طریق ازدواج با عایشه و حفصة رضی الله عنهما و نیز درآوردن فاطمة رضی الله عنها به عقد نکاح علی ابن ابی طالب رضی الله عنه، و درآوردن دو دختر دیگر خود، یعنی رقیه و ام کلثوم رضی الله عنهما یکی پس از دیگری به نکاح عثمان بن عفان رضی الله عنه این واقعیت را می رساند که رسول الله ﷺ خواسته است که با این چهار نفر رابطه قوی و مستحکمی ایجاد نماید؛ زیرا این چهار نفر در مقاطع مختلف هر چه در توان خوش داشتند به خاطر اسلام و توسعه آن انجام دادند و در همه امتحانات در این زمینه موفق و کامیاب بیرون آمدند. زیرا با تلاش و فداکاری ایشان و به اراده و خواست خداوند متعال، دین اسلام به سلامتی از آن بحران ها رهایی پیدا کرد.^{۱۳} عایشه از جمله کسانی بود که بر کارهای خلیفه سوم انتقاد می کرد، اما بعد از شهادتش خیلی غمگین بود و به همین دلیل، پس از شهادت عثمان رضی الله عنه به سال ۳۵ هـ بر ضد خلیفه چهارم قیام کرد که به جنگ مشهور به «جمل» منتهی شد.^{۱۴} عایشه در ۱۷ ماه رمضان سال ۵۷ یا ۵۸ هـ از دنیا رفت و در قبرستان بقیع به خاک سپرده شد.^{۱۵}

۴- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با حفصة رضی الله عنها: حفصة دختر عمر بن الخطاب رضی الله عنه و چهارمین زوجه مطهرة رسول الله ﷺ بود.^{۱۶} رسول الله ﷺ پس از ازدواج با عایشه، با حفصة رضی الله عنها که در آن روزگار ۲۰ ساله

^{۱۲} مسروق بن الابدع بن مالک همدانی وکنیه اش ابوعایشه است. مسروق درخورد سالی دزدی و سپس یافت شده است به همین دلیل مسروق، یعنی دزدی شده نامیده شده است. او ازجمله تابعین بزرگ و مورد اعتماد از اهل یمن است. در عهد خلافت ابوبکر صدیق رضی الله عنه به مدینه آمد، در کوفه مسکن گزین شد. مسروق با خلفای راشدین، عبدالله بن مسعود و ام المؤمنین عایشه رضی الله عنهما ملاقات نموده است وگروهی از قبیل عامر شعبی و ابراهیم نخعی از او روایت نموده اند. او در جنگ علی ابن ابی طالب رضی الله عنه علیه خوارج درنهروان اشتراک نموده بود (ابو بکر أحمد بن علی بن ثابت بن أحمد بن مهدی البغدادي، تاریخ بغداد و ذیوله، دراسة و تحقیق. مصطفى عبد القادر عطا (بیروت: دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۷)، ۱۳/۲۳۳-۲۳۲). او در سال ۶۲ یا ۶۳ هـ وفات نمود (شمس الدین أبو المعالی محمد بن عبد الرحمن بن الغزی، دیوان الإسلام، تحقیق. سید کسروی حسن (بیروت: دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۱ / ۱۹۹۰)، ۴/ ۱۱۴. او نسبت به قاضی شریح به لحاظ فتوی دانانو و قاضی شریح نسبت به او به لحاظ قضاء بینا تر بوده است.

^{۱۳} المبارکفوری، الریح المخبوم، ۴۳۶.

^{۱۴} خیر الدین بن محمود بن محمد بن علی بن فارس الزرکلی، الأعلام للزرکلی (بی جا: دار العلم للملایین، ۲۰۰۲ م)، ۳/ ۲۴۰.

^{۱۵} المبارکفوری، الریح المخبوم، ۴۳۴.

^{۱۶} محمد یوسف بن محمد ایلاس بن محمد اسماعیل الکاندهلوی، حیاة الصحابة، تحقیق. د. بشار عواد معروف (بیروت: مؤسسة الرسالة للطباعة والنشر والتوزیع، ۱۴۲۰ هـ / ۱۹۹۹ م) ۳/ ۲۵۴.

بود در ماه شعبان سال دوم یا سوم هجری ازدواج نمود.^{۱۷} در برخی از ازدواج های رسول الله ﷺ اهداف اجتماعی نهفته بوده پیامبر ﷺ خواست که در میان مهم ترین و بارز ترین اعضای امت اسلامی از طریق مصاهره ارتباط برقرار نماید، به عنوان مثال ازدواجش با عایشه رضی الله عنها دختر ابو بکر صدیق رضی الله عنه و حفصه رضی الله عنها دختر عمر بن الخطاب رضی الله عنه وثیقه ای بود که به وسیله آن در بین آنحضرت ﷺ و مهم ترین و بزرگ ترین اصحابش همانا ابو بکر و عمر رضی الله عنهما روابط ایجاد کرد و آنها خدمات شایانی به اسلام و مسلمانان ارایه داشتند و بعد از وفات رسول الله ﷺ به ترتیب، امور مسلمانان و جامعه اسلامی را به عهده گرفتند. حفصه رضی الله عنها ادیب بلیغ و دارای منطق، بیان، فصاحت و شعر بود و با ام المؤمنین عایشه رضی الله عنها ارتباط مستحکم داشت و راز هایش را با او در میان می گذاشت. او در زمان خلیفه سوم در ماه شعبان سال ۴۵ هجری در سن ۶۰ سالگی در مدینه درگذشت و در قبرستان بقیع به خاک سپرده شد.^{۱۸}

۵- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با زینب بنت خزیمه رضی الله عنها: زینب دختر خزیمه بن الحارث و پنجمین زوجه مطهره رسول الله ﷺ بود. او بیوه عیبه بن الحارث رضی الله عنه است. عیبه قهرمانی بود که در نخستین مبارزه در غزه بدر شهید شد. زینب نیز از جمله زنان مؤمنی بود که نفس و نفیس خود را در راه الله متعال نثار کرد و حتی در هنگام شهادت شوهرش مسئولیت خود را انجام می داد و به کمک مجروحان می رسید. او در برابر شهادت شوهرش صبر نمود و بعد از وفات شوهرش هیچ گاهی از ادای مسئولیت خود باز نیستاد تا آنکه نصر و پیروزی نصیب مسلمانان شد و کفار و مشرکان شسکت خوردند. این درحالی بود که عمر او از ۶۰ سال تجاوز نموده بود و هیچ کسی نبود که سرپرستی او را می کرد و حال آنکه شدیداً نیاز به رعایت داشت. زمانی که رسول الله ﷺ از وضعیت، صبر، پیکار و اخلاص زینب آگاه شد، او را درحالی خواستگاری کرد که سن آنحضرت ﷺ به ۵۵ سال رسیده بود.^{۱۹} زینب رضی الله عنها بعد از ۳۱ ماه پس از هجرت در ماه مبارک رمضان با رسول الله ﷺ ازدواج کرد و هشت ماه را با آنحضرت ﷺ سپری نمود و بعد از ۳۹ ماه پس از هجرت در اخیر ماه ربیع الاول وفات یافت و در بقیع دفن کرده شد.^{۲۰}

۶- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با ام سلمه رضی الله عنها: نام او هند و کنیه اش ام سلمه دختر سهیل معروف به ابی امیه بود و ششمین زوجه مطهره رسول الله ﷺ است و یکی از زنان بزرگ صدر اسلام به شمار می رفت. ام سلمه رضی الله عنها بیوه عبدالله بن عبدالاسد از نخستین افرادی است که به اسلام مشرف گردیده بود. او با خانمش به خاطر دین

^{۱۷} ابن حجرالعسقلانی، الإصابه فی تمییز الصحابه، تحقیق. عادل أحمد عبد الموجود وعلی محمد معوض، ۸/۸۵-۸۶.

^{۱۸} المبارکفوری، الریحق المختوم، ۴۳۴.

^{۱۹} ملک غلام مرتضی، تعدد زوجات الرسول ﷺ، مجله الجامعة الاسلامیه بالمدينه المنوره ۵۹ (۱۴۲۳/۲۰۰۲)، ۱۲۷.

^{۲۰} ابو عبدالله محمد بن احمد بن ابی بکر القرطبی، الجامع لاحکام القرآن-تفسیر القرطبی، تحقیق. احمد البردونی و ابراهیم اطفیش (القاهرة: دارالکتب المصریه، ۱۳۸۴/۱۹۶۴)، ۱۶۶/۱۴.

به حبشه هجرت کردند. شوهر قهرمانش در غزه احد شهید شد و چهار یتیم، یعنی دو پسر و دو دختر از خود به جا گذاشت که نه سرپرستی داشتند و نه همکاری. ام سلمه در آن وقت ۵۵ یا ۶۰ ساله بوده رسول الله ﷺ با در نظر داشت ظروف سخت ام سلمه و نیاز او و فرزندانش به یک سرپرست، از او خواستگاری کرد^{۲۱} و او در آغاز معذرت خواسته گفت: من زن بزرگ سال، عیال دار و دارای غیرت شدید هستم. پیامبر ﷺ فرمود: من به لحاظ سن از تو بزرگ تر هستم، الله متعال ورسولش ﷺ متکفل عیال است و به خداوند دعاء می کنم غیرت را از بین می برد.^{۲۲} الله متعال دعای پیامبر ﷺ را قبول فرمود و از قلب ام سلمه غیرت بیرون شد و مبنی بر ازدواج با آنحضرت ﷺ موافقت کرد و آنحضرت ﷺ با وی ازدواج کرد و یتیمان او را تربیت سالم نمود و آنها را پدرشان بیشتر دوست می داشت.^{۲۳} او در سال ۵۹ یا ۶۲ هـ در سن هشتاد و چهار سالگی در مدینه درگذشت و در قبرستان بقیع دفن کرده شد.^{۲۴}

۷- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با زینب بنت جحش رضی الله عنها: زینب دختر جحش بن رئاب الاسدی بود و هفتمین زوجه مطهره رسول الله ﷺ است.^{۲۵} او دختر عمه رسول الله ﷺ^{۲۶} و یکی از زنان مشهور در صدر اسلام و زن زید بن حارثه رضی الله عنه- که فرزند پیامبر ﷺ به شمار می رفت- بود. زید او را طلاق داد و رسول الله ﷺ در ماه ذی القعدة سال پنجم هجری و به قولی سال چهارم هجری با او ازدواج کرد و او زیباترین زنان بود و آیه حجاب بدان سبب نازل شد.^{۲۷} فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با زینب رضی الله عنها در این قول الله متعال به طور آشکارا بیان گردیده است؛ چنانکه الله تعالی میفرماید: ﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾.^{۲۸} ترجمه: "(یادآور شو) هنگامی را که به کسی (زیدبن حارثه نام) که خداوند (با هدایت دادن وی به اسلام) بدو نعمت داده بود، و تو نیز (با تربیت کردن و آزاد نمودن وی) بدو لطف کرده بودی، می گفتم: همسرت (زینب بنت جحش) را نگاه دار و از خدا بترس. (ای پیامبر!) تو چیزی را در دل پنهان می داشتی که خداوند آن را آشکار می سازد، و از مردم می ترسیدی، درحالی که خداوند سزاوارتر است که از او بترسی. وقتی که زید نیاز خود را بدو به پایان برد (و بر اثر سنگدلی و ناسازگاری زینب، مجبور به

^{۲۱} غلام مرتضی، تعدد زوجات الرسول ﷺ، ۱۲۷.

^{۲۲} ابن حجرالعسقلانی، الإصابة فی تمییز الصحابة، تحقیق. عادل أحمد عبد الموجود وعلی محمد معوض، ۸/ ۳۴۳.

^{۲۳} غلام مرتضی، تعدد زوجات الرسول ﷺ، ۱۲۷.

^{۲۴} الزرکلی، الاعلام للزرکلی، ۸/ ۹۸.

^{۲۵} ابوعبدالله محمد بن سعد بن منیع المعروف بابن سعد، الطبقات الکبری، تحقیق. احسان عباس (بیروت: دارصادر، ۱۹۶۸)، ۸/ ۱۰۱.

^{۲۶} المبارکفوری، الریحق المختوم، ۴۳۵.

^{۲۷} الزرکلی، الاعلام للزرکلی، ۳/ ۶۶.

^{۲۸} الاحزاب، ۳۳/ ۳۷.

طلاق شد و وی را رها کرد) ما او را به همسری تو درآوردیم. تا مشکلی برای مؤمنان در ازدواج با همسران پسر خواندگان خویش نباشد، بدان گاه که نیاز خود را بدانان به پایان ببرند (و طلاق شان دهند).^{۲۹} فرمان خدا باید انجام بشود. منظور از کلمه: «الَّذِي...»، یعنی کسی که، زید بن حارثه^{۳۰} است که فرزند خوانده پیامبر ﷺ بود. مراد از جمله: «أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ»، نعمت هدایت و توفیق شرف یابی به دین اسلام است. مقصود از جمله: «أَنْعَمْتَ عَلَيْهِ»، نعمت آزاد کردن زید از بردگی و حسن تربیت او است. مراد از کلمه: «مَا»، یعنی چیزی که، در آیه فوق، پیام وحی است. یعنی الله متعال به پیامبر ﷺ خبر داده بود که زید بن حارثه، غلام آزاد شده تو، زینب بنت جحش دختر عمه تو را طلاق خواهد داد، و تو باید - بر خلاف میل خودت و علی رغم عرف جامعه جاهلی - او را به نکاح گیری تا دو سنت غلط و نادرست جاهلی بشکنند: یکی حرام بودن نکاح با خانم مطلقه پسر خوانده طبق عرف محیط زندگی و دیگری کسر شأن بودن نکاح با خانم مطلقه یک برده آزاد شده می باشد.^{۳۱}

این به خاطر آن بود که الله متعال قاعده فرزند خواندگی را عملاً از بین ببرد همانگونه که آن را در آیه های ۵ و ۴۰ همین سوره قولا از بین برد، چنانکه میفرماید: ﴿أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَاِخْوَانَكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَا كُنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾.^{۳۲} ترجمه: "آنان را به نام پدران شان بخوانید که این کار در پیش خدا عادلانه تر است. اگر هم پدران ایشان را نشناختید، آنان برادران دینی و یاران شما هستند. هر گاه در این مورد اشتباه کردید (و مثلاً بر اثر عادت گذشته، یا سبق لسان، به لغزش افتادید و به خطا رفتید) گناهی بر شما نیست. ولی آنچه را که دل هایتان می خواهد (یعنی از روی عمد و اختیار می گوئید، گناه است و کیفر دارد). به هر حال، پیوسته خدا آمرزگار و مهربان بوده و هست (و بر اشتباهات و لغزش ها قلم عفو می کشد و شما را می بخشد)"^{۳۳} ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَليمًا﴾^{۳۴} ترجمه: "محمد پدر (نسبی) هیچ يك از مردان شما (نه زید و نه دیگری) نبوده (تا ازدواج با زینب برای او

^{۲۹} مصطفی خرمدل، تفسیر نور (تهران: نشر احسان، ۱۳۹۴)، ۲۱۴۶.

^{۳۰} زید بن حارثه بن شراحیل کلبی مولای رسول الله ﷺ و صحابی جلیل القدر است. او قبل از بعثت در کودکی از پدرش ربوده شد و در بازار عکاظ مکه به فروش رسید و حکیم بن حزام او را برای عمه اش خدیجه بن خویلد خرید، و خدیجه زمانی که با رسول الله ﷺ ازدواج نمود او را به آنحضرت ﷺ بخشید و آنحضرت ﷺ قبل از اسلام او را فرزند خود خواند سپس آزادش کرد و دختر عمه اش را به نکاح او درآورد. مردم او را زید بن محمد می نامیدند تا آنکه آیه: ﴿ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ﴾ [الأحزاب: ۵] نازل شده. او از جمله مسلمانان اولیه است. رسول الله ﷺ هیچ سربیه ای را نمی فرستاد مگر اینکه او را به عنوان امیر آن سربیه برمی گزید و خیلی ها او را دوست داشت و گرامی اش می داشت. پیامبر ﷺ او را که پنجاه و پنج سال داشت در غزوه مؤته به صفت امیر مقرر کرد و او در همان غزوه به سال هشتم به شهادت رسید. الزکلی، الأعلام للزکلی، ۵۷/۳.

^{۳۱} خرمدل، تفسیر نور، ۲۱۴۷.

^{۳۲} الاحزاب، ۵/۳۳.

^{۳۳} خرمدل، تفسیر نور، ۲۱۲۶.

^{۳۴} الاحزاب، ۴۰/۳۳.

حرام باشد) بلکه فرستاده خدا و آخرین پیغمبران است (و رابطه او با شما رابطه نبوت و رهبری است). و خدا از همه چیز آگاه بوده و هست.^{۳۵}

زینب رضی الله عنها در سال ۲۰ هجری در سن پنجاه و سه سالگی درگذشت. او نخستین فردی از امهات المؤمنین بود که پس از پیامبر ﷺ دار فانی را وداع گفت. عمر بن الخطاب رضی الله عنه بر او نماز گزارد و در قبرستان بقیع به خاک سپرده شد.

۸- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با جویریة رضی الله عنها: جویریة دختر حارث بن ابی ضرار بن حبیب بن عائذ بن مالک بن جذیمة بن المصطلق از خزاعة بود و یکی دیگر از زوجات مطهرة رسول الله ﷺ است. او از زنان با فضل و کمال بود و در ادبیات و فصاحت دست بالا داشت. او از قبیله بنی مصطلق است و این قبیله با پیامبر ﷺ، اسلام و مسلمانان عداوت داشتند و علیه رسول الله ﷺ و مسلمانان همواره توطیه و دسیسه می کردند و پس از نکاح آنحضرت ﷺ با جویریة دیگر از آن دشمنی که با پیامبر و مسلمانان داشتند، دست کشیدند و جویریة مبارک ترین زن برای طایفه خود بود؛ زیرا اصحاب پیامبر ﷺ صد خانواده از قبیله و قوم او را به خاطر عقد نکاحش با رسول الله ﷺ آزاد کردند و می گفتند که: اینها خویشاوندان و نزدیکان پیامبر ﷺ هستند! واضح است که این چنین اعمالی تأثیر عمیقی بر روان و دل آنان به جای می گذاشت.^{۳۶} او در مدینه در سال ۵۶ هـ به عمر ۶۵ سالگی درگذشت.^{۳۷}

۹- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با ام حبیبة رضی الله عنها: نام او رمله و کنیه اش ام حبیبة دختر ابو سفیان و خواهر معاویة بود و یکی دیگر از زوجات مطهرة رسول الله ﷺ است. او از جمله فصیحان قریش و صاحبان رأی به شمار می رفت.^{۳۸} چون عرب ها احترام خاصی به فردی که از طایفه آنها زن می گرفت، داشتند و این پیوندها را وسیله ای برای ارتباط قبایل و گروه های مختلف آن می دانستند و جنگ با خویشاوندان سببی را برای خود عار و ننگ تلقی می کردند، رسول الله ﷺ به نکاح با زنان متعدد از قبایل مختلف اقدام کرد؛ زیرا آنحضرت ﷺ از این طریق می خواست شدت دشمنی قبایل عرب با اسلام و مسلمانان کاهش یابد و آتش بغض و کینه توزی های آنان را خاموش سازد! به عنوان مثال وقتی با ام سلمة که از قبیله بنی مخزوم، طایفه ابو جهل و خالد بن ولید است، نکاح نمود، باعث گردید که بعد از آن دیگر خالد، مانند جنگ احد در برابر رسول الله ﷺ و مسلمانان قرار نگیرد، بلکه بعد از مدتی نه چندان طولانی با میل و خواست خود به اسلام مشرف شود. ابو سفیان پس از نکاح پیامبر ﷺ با دخترش ام حبیبة، در هیچ جنگی رویاروی

^{۳۵} خرمدل، تفسیر نور، ۲۱۴۹.

^{۳۶} المبارکفوری، الریحق المختوم، ۴۳۶-۴۳۷.

^{۳۷} الزرکلی، الأعلام للزرکلی، ۲/ ۱۴۸.

^{۳۸} الزرکلی، الأعلام للزرکلی، ۳/ ۳۳.

پیامبر ﷺ قرار نگرفت.^{۳۹} زمانی که ابو سفیان از نکاح پیامبر ﷺ با دخترش ام حبیبه خبر شد با این ازدواج موافقت کرده آن را تأیید نمود و بعد از این ازدواج، قلب ابو سفیان و قومش در برابر مسلمانان نرم شد و این ازدواج سبب تخفیف اذیت و آزار از مسلمانان در مکه گردید و ابو سفیان به صلح با مسلمانان بیشتر متمایل شده دیده می شود که ابو سفیان به منظور تجدید صلح به مدینه منوره می آید و دخترش ام حبیبه را در خانه رسول الله ﷺ می بیند و دخترش او را بر اینکه جز با اسلام هیچ انسانی کرامت ندارد هرچند پدرش باشد، قانع می سازد. ابو سفیان پس از این ازدواج به هدف جنگ دیگر به ضد اهل مدینه نیامد.^{۴۰} ام حبیبه رضی الله عنها در سال ۳۳ یا ۴۲ یا ۵۰ هجری در مدینه درگذشت.^{۴۱}

۱۰- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با صفیه رضی الله عنها: صفیه دختر حبیب بن اخطب بود و یکی دیگر از زوجات مطهرة رسول الله ﷺ است. او در اصل از بنی اسرائیل و نوادگان هارون بن عمران است. صفیه از ناحیه پدر بزرگ بنی قریظه و از ناحیه مادر بزرگ بنی نضیر بود. این دو قبیله یهودی با رسول الله ﷺ و مسلمانان معاهده صلح را امضاء نمودند، ولی سپس آن را از روی غدر و خیانت نقض کردند. صفیه دختر حبیب بن اخطب است و حبیب بن اخطب بزرگ بنی قریظه بود و مادر صفیه دختر صیمویل است و صیمویل بزرگ بنی نضیر بود. صفیه پس از کشته شدن شوهرش درغزه خیبر به دست مسلمانان اسیر شده. ابراهیم بن جعفر از پدرش رضی الله عنه روایت می کند: **«لَمَّا دَخَلَتْ صَفِيَّةٌ عَلَي النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ لَهَا: " لَمْ يَزَلْ أَبُوكَ مِنْ أَشَدِّ يَهُودٍ لِي عِدَاوَةً حَتَّى قَتَلَهُ اللَّهُ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ [الأنعام: ۱۶۴]، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ: «اِخْتَارِي فَإِنِ اخْتَرْتِ الْإِسْلَامَ أَمْسَكْتِكِ لِنَفْسِي وَإِنِ اخْتَرْتِ الْيَهُودِيَّةَ فَعَسَى أَنْ أُنْقِصَكَ فَتَلْحَقِي بِقَوْمِكَ»**، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ هَوَيْتُ الْإِسْلَامَ وَصَدَّقْتُ بِكَ قَبْلَ أَنْ تَدْعُونِي حَيْثُ صَبَرْتُ إِلَى رَحْلِكَ وَمَا لِي فِي الْيَهُودِيَّةِ أَرْبٌ وَمَا لِي فِيهَا وَالِدٌ وَلَا أُخٌ، وَخَيْرْتَنِي الْكُفْرَ وَالْإِسْلَامَ فَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الْعَتَقِ وَأَنْ أَرْجِعَ إِلَى قَوْمِي، قَالَ: فَأَمْسَكَهَا رَسُولُ اللَّهِ لِنَفْسِهِ»^{۴۲} ترجمه: صفیه هنگامی که به نزد رسول الله ﷺ آمد، آنحضرت ﷺ به او فرمود: پدرت همواره از جمله دشمنان سرسخت یهود من بود تا آنکه الله متعال او را کشت. صفیه گفت: ای رسول الله، الله متعال در کتاب خود میفرماید: **﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾** و هیچ کسی گناه دیگری را بر دوش نمی کشد. رسول الله ﷺ فرمود: برگزین، اگر اسلام را برگزیدی، تو را برای خودم نگاه می دارم و اگر یهودیت را برگزیدی، ممکن تو را آزاد سازم و به قومت برگردی، گفت: ای رسول الله! قبل از آنکه مرا به خانه ات دعوت دهی، به اسلام تمایل و به راستگویی تو اعتراف داشتم و به یهودیت نیازی ندارم و در آنجا نه پدری دارم و نه برادری، و مرا در انتخاب کفر و اسلام مخیر گذاشتی، پس الله و رسولش از آزاد سازی و برگشت به قوم محبوب تر

^{۳۹} المبارکفوری، الریحیق المختوم، ۴۳۶.

^{۴۰} ملک غلام مرتضی، تعدد زوجات الرسول ﷺ، مجلة الجامعة الاسلامیة بالمدينة المنورة ۶۰ (۱۴۲۳/۲۰۰۲)، ۲۶۴.

^{۴۱} المبارکفوری، الریحیق المختوم، ۴۳۵.

^{۴۲} ابن سعد، الطبقات الکبری، تحقیق. احسان عباس، ۱۲۳/۸.

است. پس رسول الله ﷺ او را برای خود نگاه داشت. بعد از این ازدواج دیده می شود که بسیاری از یهودی ها مسلمان شدند و دیگر نه دسیسه ای علیه رسول الله ﷺ کردند و نه قبایل عرب را برضد آنحضرت ﷺ شورانیدند.^{۴۳} دیگر اینکه صفیه در جریان غزوه خیبر به همراه خواهر خود اسیر شدند و بلال در هنگام آوردن آن دو به اردوی مسلمانان، آنها را از کنار کشته شدگان و اسیران خیبر گذراند و بعد از آن رسول الله ﷺ او را در برابر این کار ملامت کرد و فرمود: «آیا در قلب تو مهربانی نیست؟ آیا این دو جوان را از میان کشته شدگان شان می گذرانی؟». سپس آنحضرت ﷺ آن دو را به یکی از صحابه عرضه داشت و به او پیشنهاد فرمود با یکی از آنها ازدواج کند و او با خواهر صفیه ازدواج کرد و صفیه تنها ماند و رسول الله ﷺ نیز با او ازدواج کرد تا او را شادمان و خوشنود سازد و از جراحت دل او بکاهد.^{۴۴} او در سال ۵۰ یا ۵۲ هجری در مدینه درگذشت و در مقبره بقیع دفن گردید.

۱۱- فلسفه ازدواج رسول الله ﷺ با میمونه رضی الله عنها: میمونه دختر حارث بن حزن الهمالیة بود و یکی دیگر از زوجات مطهرة رسول الله ﷺ است. او قبل از ازدواجش با رسول الله ﷺ دو بار ازدواج کرده بود و شوهر دومی اش ارحم بن عبدالعزی در سال هفتم هجری وفات کرد و میمونه خواهر اخیافی (مادری) زینب دختر خزیمه است. در این ازدواج مصلحت بزرگی نهفته بود؛ زیرا میمونه خواهر بزرگ برخی از قبایل عربی بود که علیه اسلام و مسلمانان دسیسه می کردند به ویژه زمانی که آنان از رسول الله ﷺ خواستند که ۷۰ نفر از فقهای صحابه را بفرستد تا برای آنان دین را بیاموزانند و بعد از آنکه آنحضرت ﷺ به خواست آنها جواب مثبت داده فقهای صحابه را به نزد ایشان فرستاد، آنها را کشتند و به دشمنی خویش علیه مسلمانان ادامه دادند تا آنکه پیوند خویشاوندی پیامبر ﷺ با بزرگ آنها از طریق ازدواج با میمونه تکمیل گردید.^{۴۵} میمونه رضی الله عنها ۸۰ سال زندگی کرد، تاریخ مرگش سال ۵۱ هجری می باشد و در ناحیه ای به نام «سرف» که نزدیک مکه است مدفون گردید.^{۴۶}

مهم تر از همه اینها اینکه رسول الله ﷺ مأموریت داشت تا به تزکیه و رهنمایی قومی بپردازد که با فرهنگ و تمدن درست، چندان آشنایی نداشتند. همچنین رسول الله ﷺ مأموریت داشت تا مردم را بر مبنای همکاری در سمت سازندگی تربیت دهد؛ بر اساس مقررات سازندگی، برای مردان جایز نبود که با زنان بدون قید و شرط نشست و برخاست داشته باشند. لذا با رعایت قوانین جدید هر مردی نمی توانست برای بالا بردن مستوای ادبی و فرهنگی زن کوشش کند؛ در حالی که نیاز زنان به تعلیم و تربیت نسبت به مردان کمتر نبود؛ بلکه با در نظرآشت ایجابات آن عصر

^{۴۳} غلام مرتضی، تعدد زوجات الرسول ﷺ، ۲۶۴-۲۶۵.

^{۴۴} ابو زهره، خاتم النبیین ﷺ، ۳/۱۱۰۲.

^{۴۵} غلام مرتضی، تعدد زوجات الرسول ﷺ، ۲۶۶.

^{۴۶} الزرکلی، الاعلام للزرکلی، ۷/۳۴۲.

و شرایط آن زمان نیاز زنان نسبت به مردان بیشتر بود. بدین ترتیب ناگزیر پیامبر ﷺ با زنانی از رده های سنی گوناگون و با استعدادهاي متفاوت، نکاح کرد تا بتواند به منظور تعلیم و تربیت زنان و آموزش احکام و تعالیم دین، به هدف مقصود برسد؛ شاید راه خوبتر و سزاوارتر از این وجود نمی داشت. بدینوسیله زنان مسلمان توانایی آن را پیدا کردند که به خوبی آداب و فرهنگ اسلامی را از طریق زوجات پیامبر بدانند و دریابند.

امهات المؤمنین رضی الله عنهن، زنان صحرائین، شهرنشین و پیر و جوان را از رسوم و فرهنگ اسلامی آگاه ساختند و با تربیت و آماده سازی زنان، مسایل و احکام دین را به همه تبلیغ نمودند. این خانمان رسول الله ﷺ بودند که نقش مهمی را در روایت احوال شخصی و زندگی اجتماعی پیامبر ﷺ ایفاء کردند؛ به خصوص ام المؤمنین عایشة صدیقه رضی الله عنها که بعد از رحلت رسول الله ﷺ مدت مدیدی زنده ماند و روایات زیادی از اقوال و اعمال پیامبر ﷺ را به مردم منتقل کرد.

اما زندگی رسول الله ﷺ با همسرانش در نهایت بزرگوار و نیکویی بوده است. همانطوری که خانمان ایشان نیز به بهترین وجه از بزرگوار، قناعت، بردباری، فروتنی، خدمت گزاری و شوهردای بهرمنند بودند. آن هم در شرایطی که پیامبر ﷺ آن قدر در تنگدستی و کمبودی امکانات و مواد غذایی قرار داشت که کسی نمی توانست آن را تحمل کند.^{۴۷} زیرا انس بن مالک رضی الله عنه می گوید: "فما أعلم رسول الله ﷺ رأى رَغيفا مَرَقًا حتى لَحِقَ بالله، ولا رأى شاة سَمِيطًا بِعَيْنِيهِ قَطُّ".^{۴۸} ترجمه: فکر نمی کنم رسول الله ﷺ تا زمان رحلت، نان نرمی نوش جان کرده باشد و یا بره بریان شده ای را هرگز با چشم خویش دیده باشد. عایشة رضی الله عنها می گوید: "إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهَلَالِ ثُمَّ الْهَلَالِ ثُمَّ الْهَلَالِ ثَلَاثَةَ أَهْلَةٍ فِي شَهْرَيْنِ وَمَا أَوْقَدَ فِي آيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَارًا قَالَتْ يَا خَالَةَ فَمَا كَانَ يُعِيشُكُمْ قَالَتْ الْأَسْوَدَانِ التَّمْرُ وَالْمَاءُ".^{۴۹} ترجمه: گاهی پیش می آمد که دو ماه سپری می شد و ما سه مرتبه هلال ماه را در آسمان مشاهده می کردیم، اما در هیچ یک از خانه های رسول الله ﷺ آتش روشن نمی شد! عروه رضی الله عنه می گوید: پرسیدیم چگونه زندگی می کردید؟ گفت: با خرما و آب.

مناقشه و بررسی

زمانی که دشمنان اسلام در مبارزه علیه اسلام ناکام ماندند، به حمله های مغرضانه و توطیه های ناجوان مردانه علیه این دین اقدام نمودند، به عنوان مثال راجع به شخصیت رسول الله ﷺ به خصوص نسبت به ازدواجش با زنان متعدد به باطل پراگنی و شبهه افگنی پرداختند. شخصیت آنحضرت ﷺ را با اسالیب خیلی ها قبیح و زشت و روش های به دور

^{۴۷} المبارکفوری، الرحیق المختوم، ۴۳۸.

^{۴۸} أبو عبد الله محمد بن اسماعیل البخاری، صحیح البخاری، تحقیق. محمد زهیر بن ناصر الناصر (بی جا: دار طوق النجاة، ۱۴۲۲)، ۷ / ۷۶ (۵۴۲۱).

^{۴۹} أبو الحسن مسلم بن الحجاج القشیری، صحیح مسلم، تحقیق. محمد فؤاد عبد الباقي (بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی تا)، ۴ / ۲۲۸۳ (۲۹۷۲).

از اخلاق و ادب مورد هجوم قرار دادند و در این زمینه کتاب ها، مقاله ها و کارتون های دروغین و عاری از حقیقت را به چاپ رساندند و آنها را در مقابل پول هنگفت یا اندک به فروش رساندند یا به صورت مجانی تکثیر و توزیع نمودند که این وضعیت در ممالک غیر اسلامی اعم از غرب و شرق تحت نام آزادی بیان ادامه دارد. البته این همه در حد اتهام و افتراء بوده و حتی برای آن دلیل قوی و منطقی هم ارایه کرده نتوانستند. با وجود این، تعداد زیادی از آنها از سوی الله متعال هدایت یافتند و به دین اسلام مشرف گردیدند. اما اگر ما از این باطل پراگنی ها و شبهه افگنی ها بگذریم و موضوع تعدد زوجات پیامبر اسلام ﷺ را با شیوه های علمی، منطقی و عملی مورد بررسی قرار دهیم، برایمان واضح خواهد شد که این موضوع آن گونه که دشمنان اسلام مطرح می کنند نیست، بلکه دارای اهداف عالی و حکمت های والای اقتصادی، تعلیمی، اجتماعی، تشریحی، سیاسی و انسانی بوده است که می تواند اسوه حسنه و سرمشق خوبی برای امت اسلامی باشد و مسلمانان در هنگام ازدواج خویش اهداف و حکمت های متذکره را در نظر بگیرند.

نتیجه گیری

از آنچه راجع به فلسفه ازدواج پیامبر اسلام ﷺ با زنان متعدد گفته شد، نتایج ذیل به دست می آیند:

۱- نکاح رسول الله ﷺ با خدیجه رضی الله عنها بدان جهت بود که او زن ثروتمندی بود و ثروت او از جمله وسایل ظاهری بود که موجب پیشرفت کار نبوت شد. زیرا عایشه رضی الله عنها می گوید: پیامبر ﷺ در مورد خدیجه فرموده: در زمانی که همه مردم کافر بودند، او مرا تصدیق می نمود. در وقتی که هیچ کس به من کمک نمی کرد، او با دارایی خود از من حمایت نمود و خداوند از شکم او چندین فرزند به من عطاء کرد. دیگر اینکه رسول الله ﷺ در هنگام نکاح با خدیجه رضی الله عنها ۲۵ سال داشت و درحالی که خدیجه زن ۴۰ ساله بود و آنحضرت ﷺ با این کار برای امت خود این مطلب را بیان نمود که تفاوت سنی در بین مرد و زن مسلمان در اسلام مانع در ازدواج شده نمی تواند.

۲- از آنجایی که زن نصف پیکر جامعه است، رسول الله ﷺ ناگزیر بود که زنانی را به عنوان معلم، مبلغ و مفتی به منظور آگاه سازی زنان مسلمان نسبت به امور دین شان تربیت می کرد. به عنوان مثال عایشه رضی الله عنها بعد از رحلت پیامبر ﷺ به مدت ۴۵ سال همواره آموزه های اسلام را تدریس و تبلیغ می نمود و در بسیاری از مسایل فتوی می داد و یک چهارم احکام شرعی از طریق توجیهاات و مساعی عایشه رضی الله عنها به امت اسلامی انتقال یافته است و از اینجا هدف ازدواج پیامبر ﷺ با عایشه رضی الله عنها با وجود اینکه خورد سال بود واضح می شود. به همین ترتیب، به بسیاری از سوالات سخت به خصوص از احکام حیض، نفاس و جنابت در اکثر اوقات چه در حیات و چه پس از وفات رسول الله ﷺ، زوجات مطهرات جواب می دادند. سنت نبوی پس از قرآن کریم، مصدر دوم اسلام است که اقوال، اعمال و تقریرات آنحضرت ﷺ را احتواء می نماید. برای هیچ کس شناخت آنچه از رسول الله ﷺ از قبیل قول یا عمل یا تقریر صادر شده ممکن نیست مگر اینکه در تمام اوقات و حتی در اوقات فراغتش با او بوده و همه حالات خوشی، خفگی، آسانی و سختی او را درک کرده و در جمیع امور چه مهم، چه بسیط، چه عام و چه خاص با او مصاحبت کرده باشد. چنین اشخاصی جز زوجات مطهرات رسول الله ﷺ بوده نمی توانند؛ زیرا آنان تا لحظه انتقال رسول الله ﷺ به سوی رفیق اعلی ملازم و مصاحب او بودند. بنابر این، دیده می شود که بزرگان صحابه رضی الله عنهم در امور مهم مربوط به زندگی مسلمانان چه عام و چه خاص از امهات المؤمنین رضی الله عنهن فتوی می خواستند.

۳- در دوران جاهلی، هرگاه شخصی به دیگری می گفت: تو پسر من هستی، او را پسر حقیقی خود می خواند و برایش حکم پسر حقیقی را در جمیع احوال از قبیل ازدواج، طلاق، محرمات نکاح، محرمات مصاهره و میراث می داد. همچنان هرگاه شخصی به دیگری می گفت: تو برادر من هستی، او را برادر حقیقی خود می پنداشت و هر آنچه برای برادر حقیقی حلال بود برای او نیز حلال می شد و هر آنچه برای برادر حقیقی حرام بود برای او نیز حرام می گردید. رسول الله ﷺ با ازدواجش با زینب رضی الله عنها مطلقه فرزند خوانده اش، عرف فرزند خواندگی را باطل ساخت. نقطه

مهم این است که اگر رسول الله ﷺ عرف فرزند خواندگی را از ترس مردم باطل نمی ساخت، هیچ کس دیگری نمی توانست آن را باطل سازد. بناء الله متعال این ازدواج را بر پیامبر ﷺ فرض گردانید تا نظام فرزند خواندگی را به صورت قطعی باطل نماید. همچنان رسول الله ﷺ با ازدواجش با عایشه رضی الله عنها عرف برادر خواندگی را باطل گردانید؛ زیرا عایشه دختر ابو بکر صدیق رضی الله عنه است و ابو بکر صدیق برادر خوانده پیامبر ﷺ در اسلام بود. رسول الله ﷺ به ابو بکر صدیق فرموده بود: تو برادر من در اسلام هستی، و منظور آنحضرت ﷺ این نبود که تو برادر من به لحاظ نسب هستی. بنا بر این، رسول الله ﷺ در بین برادر خواندگی در اسلام و برادری براساس نسب فرق گذاشت.

۴- پیامبر ﷺ خواست که در میان مهم ترین و بارز ترین اعضای امت اسلامی از طریق مصاهره ارتباط برقرار نماید، به عنوان مثال ازدواجش با عایشه رضی الله عنها دختر ابو بکر صدیق رضی الله عنه و حفصه رضی الله عنها دختر عمر بن الخطاب رضی الله عنه وثیقه ای بود که به وسیله آن در بین آنحضرت ﷺ و مهم ترین و بزرگ ترین اصحابش همانا ابو بکر و عمر رضی الله عنهما روابط ایجاد کرد که آنها خدمات شایانی به اسلام و مسلمانان ارایه داشتند و بعد از وفات رسول الله ﷺ به ترتیب، امور مسلمانان و جامعه اسلامی را به عهده گرفتند. از ناحیه دیگر برخی از دختران خود را به عقد نکاح عثمان بن عفان رضی الله عنه و علی ابن ابی طالب رضی الله عنه درآورد که آنها از جمله بزرگ ترین و پرهیزگارترین مردان و نزدیک ترین آنها به قلب پیامبر ﷺ بودند.

۵- ازدواج پیامبر ﷺ با جویریة رضی الله عنها دختر سید بنی مصطلق باعث آن گردید که صحابه کرام رضی الله عنهم اسیران بنی مصطلق را رها کنند و آنها مسلمان شوند و از اعمال رهنمی و حملاتی که علیه مسلمانان انجام می دادند دست بکشند و بنی مصطلق بعد از این ازدواج هیچ دسیسه ای بر ضد مسلمانان انجام ندادند. همچنان نکاح رسول الله ﷺ با صفیة رضی الله عنها دختر حیی بن اخطب بزرگ بنی قریظه سبب شد تا موقف خصمانه ای که یهود بر ضد مسلمانان داشتند از بین برود و این ازدواج مانع دسیسه آنها علیه پیامبر ﷺ گردید. به همین ترتیب، زمانی که رسول الله ﷺ با ام حبیبه رضی الله عنها دختر ابو سفیان بزرگ قریش ازدواج کرد، دشمنی ابو سفیان بر ضد اسلام تخفیف یافت و به مدینه منوره آمد و خواهان تجدید عقد صلح حدیبیه گردید و بعد از این ازدواج با احزاب خود به مدینه حمله ور نشده. به همین منوال، نکاح رسول الله ﷺ با میمونۀ رضی الله عنها خواهر بزرگ برخی از قبایل عربی که به منظور گسترش فساد در روی زمین تلاش ورزیدند و هفتاد نفر از بزرگان و فقهای صحابه را با حيله و فریب به قتل رساندند، تأثیر بزرگی در کاهش عداوت و دشمنی این قبایل با مسلمانان داشت.

۶- پیامبر ﷺ با بعض زنانی که در شرایط ویژه ای قرار داشتند به خاطر دلجویی با آنان نکاح کرد؛ زیرا برخی از زنان کهن سال وجود داشتند که شوهران شان وفات کرده بودند و هیچ مددکاری در زندگی نداشتند، بعض زنانی بودند که سرپرست خویش را از دست داده بودند و در عین حال اطفال بی سرپرست داشتند و تعدادی از بیوه هایی بودند که اگر

به خانواده خویش بر می گشتند مورد تعذیب قرار می گرفتند و از اسلام برگردانده می شدند. ازدواج رسول الله ﷺ با چنین زنانی به خاطر حفظ حقوق و مصالح انسانی ایشان بود، به عنوان مثال می توان از سوده دختر زمعه رضی الله عنها که هنگام ازدواج عمرش به ۵۵ سال می رسید، از زینب دختر خزیمه رضی الله عنها که در وقت نکاح عمرش به ۶۵ سال می رسید و از ام سلمه دختر ابی امیه رضی الله عنها که در زمان ازدواج عمرش تقریباً به ۶۰ سال می رسید، نام برد.

فهرست منابع

- ابن حجر العسقلانی، أبو الفضل أحمد بن علي بن محمد بن أحمد. الإصابة في تمييز الصحابة. تحقيق. عادل أحمد عبد الموجود و علي محمد معوض. بيروت: دار الكتب العلمية، چاپ ۱، ۱۴۱۵.
- ابن سعد، ابو عبدالله محمد بن سعد بن منيع، الطبقات الكبرى. تحقيق. احسان عباس. بيروت: دار صادر، چاپ ۱، ۱۹۶۸.
- ابن الغزى، شمس الدين أبو المعالي محمد بن عبد الرحمن. ديوان الإسلام. تحقيق. سيد كسروي حسن، بيروت: دار الكتب العلمية، چاپ ۱، ۱۴۱۱/۱۹۹۰ م.
- ابن قيم الجوزية، شمس الدين محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد. زاد المعاد في هدي خير العباد. الكويت: مكتبة المنار الإسلامية، چاپ ۲۷، ۱۴۱۵/۱۹۹۴ م.
- ابو زهرة، محمد بن أحمد بن مصطفى بن أحمد. خاتم النبيين ﷺ. القاهرة: دار الفكر العربي، ۱۴۲۵.
- بخاري، أبو عبدالله محمد بن اسماعيل ال. صحيح البخاري. تحقيق. محمد زهير بن ناصر الناصر. بی جا: دار طوق النجاة، چاپ ۱، ۱۴۲۲ هـ.
- بغدادی، أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت بن أحمد بن مهدي. تاريخ بغداد و ذيلوله. دراسة و تحقيق. مصطفى عبد القادر عطا. بيروت: دار الكتب العلمية، چاپ ۱، ۱۴۱۷ هـ.
- خرم دل، مصطفى. تفسير نور. تهران: نشر احسان، چاپ ۱، ۱۴۳۷/۱۳۹۴.
- زرکلی، خير الدين بن محمود بن محمد بن علي بن فارس ال. الأعلام للزركلي. بی جا: دار العلم للملايين، چاپ ۱، ۲۰۰۲ م.
- شامي، محمد بن يوسف الصالحي ال. سبل الهدى و الرشاد في سيرة خير العباد و ذكر فضائله و أعلام نبوته و أفعاله و أحواله في المبدأ و المعاد. تحقيق و تعليق. الشيخ عادل أحمد عبد الموجود و الشيخ علي محمد معوض. بيروت: دار الكتب العلمية، چاپ ۱، ۱۴۱۴/۱۹۹۳ م، ۱۵۸.
- طبرانی، ابو القاسم سليمان بن احمد بن ايوب بن مطيرال. المعجم الكبير. تحقيق. حمد بن عبدالمجيد السلفي. القاهرة: مكتبة ابن تيمية، چاپ ۲، ۱۴۱۵/۱۹۹۴.

- غلام مرتضى، ملك. «تعدد زوجات الرسول ﷺ». مجلة الجامعة الاسلامية بالمدينة المنورة ٥٩ / ٦٠ (بى جا: بى نا،
١٤٢٣ / ٢٠٠٢): ١٢٧ - ١٣١. <http://www.iu.edu.sa/Magazine>
- قرطبي، ابو عبدالله محمد بن احمد بن ابى بكر ال. الجامع لاحكام القرآن- تفسير القرطبي. تحقيق. احمد البردوني و
ابراهيم اطفيش. القاهرة: دارالكتب المصرية، چاپ ٢، ١٣٨٤ / ١٩٦٤.
- قشيري، أبو الحسن مسلم بن الحجاج ال. صحيح مسلم. تحقيق. محمد فؤاد عبد الباقي. بيروت: دار إحياء التراث
العربي، بى تا.
- كاندهلوى، محمد يوسف بن محمد إلياس بن محمد إسماعيل. حياة الصحابة. تحقيق. د. بشار عواد معروف. بيروت:
مؤسسة الرسالة للطباعة والنشر والتوزيع، ١٤٢٠ هـ / ١٩٩٩ م.
- مباركفوري، صفى الرحمن ال. الرحيق المختوم. بيروت: دار الهلال، بى تا.
- معايري، أبو محمد عبد الملك بن هشام بن أيوب ال. السيرة النبوية لابن هشام. تحقيق. مصطفى السقا، إبراهيم
الأياري و عبد الحفيظ الشلبي. مصر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي و أولاده بمصر،
١٣٧٥ هـ / ١٩٥٥ م.